Website

Bij dit boek hoort online studiemateriaal.
Ga naar www.coutinho.nl/kwakernaak2 en log in met je Coutinho-account. Activeer vervolgens onderstaande code. Hierna heb je exclusieve toegang tot het materiaal.

0001-44FE-6E67-1DFD-871B

NL U a 25 (2015)

Didactiek van het vreemdetalenonderwijs

Erik Kwakernaak

Tweede, herziene druk

FACHBEREICHSBIBLIOTHEK GERMANISTIK
UNIVERSITÄT WIEN

uitgeverij coutinho | C

bussum 2015

© 2009/2015 Uitgeverij Coutinho bv
Alle rechten voorbehouden.
Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

Eerste druk 2009
Tweede, herziene druk 2015

Uitgeverij Coutinho
Postbus 333
1400 AH Bussum
info@coutinho.nl
www.coutinho.nl

Omslag: Dien Bos, Amsterdam

Noot van de uitgever
Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

ISBN 978 90 469 0440 4
NUR 840

Voorwoord

Deze teksten waren nooit tot stand gekomen als ik niet al die studenten en leraren, al dan niet in opleiding, had gehad die mij vele jaren bij de les gehouden hebben. Hoewel ze mij niet altijd mijn lessen in dank hebben afgenomen, hebben zij in hoge mate de inhoud van dit boek bepaald. En uiteraard ben ik ook heel veel dank verschuldigd aan alle leergangauteurs, collega-vakdidactici, toegepasttaalkundigen en psycholinguïsten die mij via leergangen, boeken, artikelen, congresvoordrachten, workshops en gesprekken geïnspireerd, gemotiveerd, weersproken en aangemoedigd hebben. Van hen noem ik met name Willem de Moor, Cor Koster en Wout de Jong.

In deze tweede druk is de tekst herzien en geactualiseerd. De opbouw van het boek is behouden gebleven. Op de website zijn de extra voorbeelden uit leergangen geheel vernieuwd, is de lijst voor verder lezen geactualiseerd en zijn de opdrachten aangepast.

Een boek als dit is nooit af. Behalve dat er zaken ontbreken, staan er ongetwijfeld ook onduidelijkheden en fouten in. Voor op- en aanmerkingen houd ik mij aanbevolen.

Erik Kwakernaak
Gasteren, november 2014

Website

www.coutinho.nl/kwakernaak2

Bij dit boek hoort een website met extra materiaal. Hierop vind je:

- extra voorbeelden van oefeningen uit leergangen voor Duits, Engels, Frans en Spaans bij verscheidene paragrafen (zie ook de inhoudsopgave hierna);
- opdrachten bij dit boek voor verwerking, toepassing en eigen positiebepaling;
- aanbevolen vakliteratuur voor verder lezen (vreemdetalendidactiek, toegepaste taalkunde, taalverwervingsonderzoek).

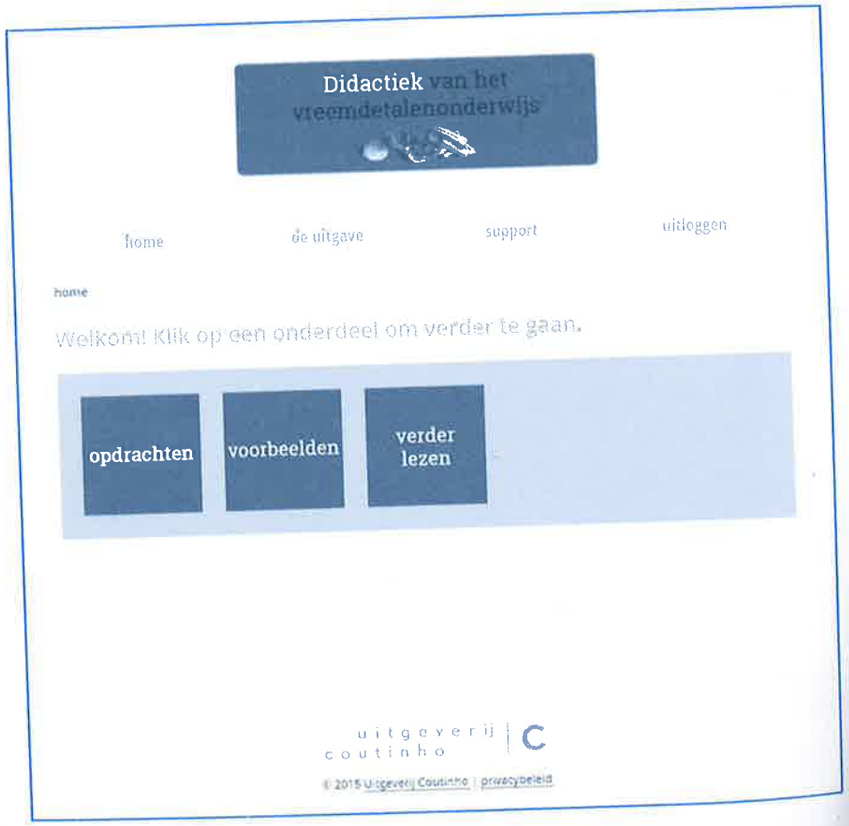

Inhoudsopgave

Voor het lezen 17

DEEL I
Achtergronden

1 Belangrijke begrippen 25

1.1 Vaardigheden en deelvaardigheden 25
1.1.1 De vier vaardigheden 25
1.1.2 Deelvaardigheden 26
1.1.3 Vaardigheden en deelvaardigheden 28
1.2 Situaties, rollen, tekstsoorten, (taal)functies, taalhandelingen, taalmiddelen 30
1.2.1 Situaties 30
1.2.2 Rollen 31
1.2.3 Tekstsoorten 31
1.2.4 Taalfuncties, taalhandelingen, communicatieve intenties en taalmiddelen 31
1.3 Strategieën 32

2 Vreemdetalenonderwijs en natuurlijke vreemdetaalverwerving 35

2.1 Vaardigheden binnen en buiten het vto 35
2.1.1 Belangrijkste vaardigheden in het vto binnen de school 36
2.1.2 Belangrijkste vaardigheden in de praktijk buiten de school 36
2.1.3 Natuurlijke verwervingsvolgorde van de vaardigheden 36
2.1.4 Wenselijke volgorde van de vaardigheden op school 37
2.2 Is vto beter dan natuurlijke vreemdetaalverwerving? 38
2.3 Wat vto minder goed kan 39
2.4 Wat vto wel goed kan 41
2.5 Taken en feedback doseren 43
2.5.1 Taken doseren 43
2.5.2 Feedback doseren 44
2.5.3 Feedback door medeleerlingen 44

2.6 Feedbacktechnieken bij productieve taken 45
2.6.1 Drie inzichten 45
2.6.2 Feedbacktechnieken 47
2.7 Taalgerichte aandacht en taalanalyse 49
2.7.1 'Blokkendoos' en 'taalbad' 49
2.7.2 Taalbewustzijn (language awareness) 50
2.8 Oefenen 50
2.9 Hulpvaardigheden en strategieën 51
2.10 Invloed van de school als leeromgeving en van (taal)onderwijstradities 52
2.11 Een goede mix en de doeltaal als voertaal 55

3 Luisteren en lezen: hoe dat werkt, en oefenparameters 57

3.1 Taal begrijpen: bottom-up en top-down 57
3.2 Weergeven, samenvatten, interpreteren 60
3.3 Zoekend (selectief) luisteren of lezen en structurerend luisteren of lezen 61
3.4 Verschillen tussen luisteren en lezen 63
3.4.1 Proces, segmentering, tempo 63
3.4.2 Wat zijn (typische) lees- of luisterteksten? 64
3.5 Oefenparameters bij luisteren en lezen 67
3.5.1 Oefenparameter 1: lees- of luistertempo, herhaling, onderbreking 67
3.5.2 Oefenparameter 2: inhoudelijke moeilijkheidsgraad 68
3.5.3 Oefenparameter 3: talige moeilijkheidsgraad 69
3.5.4 Oefenparameter 4: lees-/luisterdoel 70

4 Spreken en schrijven: hoe dat werkt, en oefenparameters 73

4.1 Een taalproductiemodel 73
4.1.1 Model bij moedertaalgebruik 73
4.1.2 Model bij tweetaligheid 75
4.2 Waarom is spreken moeilijker dan schrijven? 76
4.3 Oefenparameters bij spreken en schrijven 77
4.3.1 Oefenparameter 1: tijd (tempo) 78
4.3.2 Oefenparameter 2: communicatief gericht of taalgericht 78
4.3.3 Oefenparameter 3: vrij, geleid of (sterk) gestuurd 80
4.3.4 Oefenparameter 4: monologisch tegenover dialogisch 82
4.3.5 Oefenparameter 5: reproductief tegenover productief 82
4.3.6 Oefenparameter 6: gefingeerde situatie tegenover reële (klassen)situatie 82
4.3.7 Oefenparameter 7: makkelijk tegenover moeilijk – inhoudelijk en talig 84

5 Toetsen 85

5.1 Toetsen versus oefenen 85
5.2 Meten en beoordelen; functies van toetsen 86
5.3 Meten 87
5.3.1 Validiteit 87
5.3.2 Betrouwbaarheid 90
5.4 Beoordelen 93
5.4.1 Weging 93
5.4.2 Cesuur: cijfers op basis van goede en foute items 94
5.4.3 Cesuur: cijfers op basis van aftrekpunten 97
5.4.4 Cesuur: indrukscijfers, al of niet in combinatie met aftrekpunten 97
5.5 Gevaren bij toetsing 98
5.5.1 Pedagogisch cijferen 98
5.5.2 Halo-effect 99
5.5.3 De leraar die zijn eigen onderwijs toetst 100
5.5.4 Meer toetsen dan je onderwijst, en meer onderwijzen dan je toetst 101
5.6 Tips bij toetsing 102

6 Curriculum en leergang 105

6.1 Curriculum, leerplan, examenprogramma, kerndoelen, programma van toetsing en afsluiting 105
6.2 Invloed van examenprogramma's op leergangen 107
6.3 Methode, aanpak, benadering 108
6.3.1 Taakgerichte aanpak of benadering 110
6.3.2 Competentiegerichte aanpak of benadering 111
6.3.3 Eclectische aanpak 112
6.4 Drempelniveaus en Europees Referentiekader 112
6.4.1 De drempelniveaus 112
6.4.2 Het Europees Referentiekader 114
6.4.3 Europees Taalportfolio 116
6.5 Leerlijnen 117
6.5.1 Hoofdstukken en leerlijnen 119
6.5.2 Organisatie van leergangontwikkeling 120
6.5.3 Fasemodellen (cycli van leeractiviteiten) 122
6.5.4 Volgorde- en aansluitingsproblemen, en de ideale mix 122
6.6 Leerganganalyse en -beoordeling 123
6.6.1 Stappenplan voor leergangkeuze 124
6.6.2 Mogelijke aandachtspunten bij leerganganalyse en -beoordeling 125

7 Het vto in maatschappelijk perspectief 129

7.1 Waarom eigenlijk vto? 129
7.2 Geschiedenis van het vto in Nederland: een korte schets 130
7.2.1 De 'moderne' vreemde talen als schoolvakken 130
7.2.2 De opleiding tot leraar Frans, Duits, Engels 132
7.2.3 Meer dan honderd jaar grammatica-vertaalmethode 133
7.2.4 Jaren zeventig: de Mammoetwet en de audiolinguale methode 135
7.2.5 Vanaf de tweede helft van de jaren tachtig: de communicatieve aanpak 136
7.3 Kwaliteit en vernieuwing in het vto 140
7.3.1 De onderwijskundigen, de vto-deskundigen, de leergangauteurs 140
7.3.2 De overheid, de leergangauteurs 141
7.3.3 De schoolleidingen, de leerlingen en hun ouders 142
7.3.4 De leraren, de collega's, de leerlingen 142
7.3.5 De leraren tegenover de andere groepen 142

DEEL II
Vaardigheden

8 Leesvaardigheid 147

8.1 Lezen en leren lezen 147
8.1.1 Functie van het lezen bij het leren van een vreemde taal 147
8.1.2 Van hardop naar stil lezen 148
8.2 Manieren van lezen 150
8.2.1 Zoekend en structurerend lezen 150
8.2.2 Lineair en concentrisch lezen 153
8.2.3 Intensief en extensief lezen 155
8.2.4 Omgang met onbekende woorden 157
*8.3 Leesvaardigheidsmethodiek 158
8.3.1 Fasemodel 158
8.3.2 Vormen van begripscontrole: weergeven, samenvatten en interpreteren 159
8.3.3 Weergeven 160
8.3.4 Samenvatten 163
8.3.5 Interpreteren 171
8.4 Leesvaardigheid toetsen 172
8.4.1 De Cito-leestoetsen 172
8.4.2 Zelf leestoetsen maken 173

9 Luistervaardigheid 175

9.1 Luisteren en leren luisteren 175
9.1.1 Gesproken en geschreven teksten 175
9.1.2 Moeilijkheidsgraad van luisterteksten 176
9.2 Manieren van luisteren 177
9.2.1 Tweezijdig en eenzijdig luisteren, kijkluisteren 177
9.2.2 Zoekend en structurerend luisteren 178
9.2.3 Intensief en extensief luisteren 180
9.2.4 Omgang met onbekende woorden 180
*9.3 Luistervaardigheidsmethodiek 182
9.3.1 Fasemodel 182
9.3.2 Vormen van begripscontrole: weergeven, samenvatten, interpreteren 184
9.3.3 Weergeven 185
9.3.4 Samenvatten 187
9.3.5 Interpreteren 191
9.4 Luistervaardigheid toetsen 191
9.4.1 De Cito-luistertoetsen 191
9.4.2 Zelf luistertoetsen maken 192

10 Schrijfvaardigheid 193

10.1 Schrijven en leren schrijven 193
10.1.1 Schrijfvaardigheid en deelvaardigheden 193
10.1.2 Tradities bij het oefenen van schrijfvaardigheid 196
10.2 Manieren van schrijven 197
10.2.1 Tekstsoorten 197
10.2.2 Analyseren 199
10.2.3 Plannen en reviseren 199
10.2.4 Opzoeken 201
10.2.5 Herformuleren 202
*10.3 Schrijfvaardigheidsmethodiek 202
10.3.1 Fasemodel 202
10.3.2 Analyseoefeningen 205
10.3.3 Deelvaardigheidsoefeningen 208
10.3.4 Strategieoefeningen 209
10.3.5 Schrijfopdrachten 213
10.4 Schrijfvaardigheid toetsen 217

11 Gespreks- en spreekvaardigheid 221

11.1 Spreken en leren spreken 221
11.1.1 Tradities en problemen bij het oefenen van gespreks- en spreekvaardigheid 221
11.1.2 Verschillen tussen natuurlijke taalleerprocessen en vto 223
11.2 Manieren van spreken 228
11.2.1 Dialogisch en monologisch spreken 228
11.2.2 Presentaties 229
11.2.3 Over iets praten en iets gedaan krijgen, situaties binnen en buiten de klas 230
11.2.4 Analyseren 231
11.2.5 Onderhandelen over betekenis 231
11.2.6 Herformuleren en omschrijven 233
*11.3 Gespreks- en spreekvaardigheidsmethodiek 234
11.3.1 Fasemodellen 234
11.3.2 Analyseoefeningen 238
11.3.3 Deelvaardigheidsoefeningen 240
11.3.4 Strategieoefeningen 241
11.3.5 Spreekopdrachten en feedback 243
11.4 Gespreks- en spreekvaardigheid toetsen 252

DEEL III
Deelvaardigheden

12 Uitspraak en spelling 263

12.1 Functie van uitspraak en spelling in de vaardigheden 263
12.1.1 Klanken 263
12.1.2 Woorden, klanken, fonemen, letters 265
12.1.3 Uitspraak: klanken oefenen ≠ klanktekenrelaties oefenen 266
12.1.4 Assimilatie, elisie, klemtoon, intonatie 267
12.2 Uitspraak en spelling leren 268
12.2.1 Uitspraak en spelling: natuurlijk en 'onnatuurlijk' 268
12.2.2 Leerlingen: van schriftafhankelijkheid tot lees- en spellingproblemen 268
12.3 Uitspraak en spelling onderwijzen 270
12.3.1 Uitspraak onderwijzen 270
12.3.2 Spelling onderwijzen 272
*12.4 Uitspraak en spelling oefenen 274
12.4.1 Oefeningstypes 274
12.4.2 Klankonderscheidingsoefeningen 275
12.4.3 Klankbewustmakingsoefeningen 277
12.4.4 Uitspraakoefeningen (klankvorming, intonatie) 278
12.4.5 Leesoefeningen: hardop en stil 279
12.4.6 Spellingbewustmakingsoefeningen 280
12.4.7 Spellingoefeningen en schrijfoefeningen 280
12.4.8 Feedback, correctie 281
12.5 Uitspraak en spelling toetsen 282
12.5.1 Uitspraak en spelling apart toetsen 282
12.5.2 Uitspraak en spelling geïntegreerd toetsen 283

13 Woordenschat 285

13.1 Functie van woordenschat in de taalvaardigheden 285
13.1.1 Woorden in context 285
13.1.2 Aantallen woorden 286
13.1.3 Woorden 'kennen': wat is dat? 286
13.2 Woordenschat leren 287
13.2.1 Vergeten en herhalen 287
13.2.2 Natuurlijke en 'onnatuurlijke' woordverwerving 289
13.2.3 Leerlingen: 'vertalers' en 'strategen' 293
13.2.4 Beheersingsniveaus en parameters 294
13.3 Woordenschat onderwijzen 296
13.3.1 Selectie, aanbiedingsvolgorde en -tempo voor receptieve en productieve beheersing 296
13.3.2 Manieren van aanbieding in woordenlijst, idioomboek of woordleerprogramma 298
13.3.3 Gesproken en geschreven woord, mondelinge en schriftelijke beheersing 305
13.3.4 Woordbetekenissen afleiden uit context en uit woorddelen 306
13.3.5 Omschrijven, herformuleren 309
13.3.6 Opzoekvaardigheid 310
*13.4 Woordenschat oefenen 311
13.4.1 Parameters en fasemodel 311
13.4.2 Woordraadoefeningen en contexthints 313
13.4.3 Woorden leren uit lijsten 317
13.4.4 Receptieve inprentoefeningen 318
13.4.5 Productieve inprent- en contextualiseringsoefeningen 320
13.4.6 Omschrijvings- en herformuleringsoefeningen 323
13.4.7 Opzoekoefeningen 324
13.4.8 Geleide oefeningen 327
13.4.9 Feedback, correctie 328

13.5 Woordenschat toetsen 332
13.5.1 Woordenschat apart toetsen 332
13.5.2 Woordenschat geïntegreerd toetsen 335

14 Grammatica 337

14.1 Functie van grammatica in de vaardigheden 337
14.2 Grammatica leren 340
14.2.1 Verouderde en moderne inzichten 340
14.2.2 Beheersingsniveaus 343
14.2.3 Leerlingen: taalaanleg, behoeften en houding tegenover taal 345
14.3 Grammatica onderwijzen 346
14.3.1 Aanbiedingstempo en aanbiedingsvolgorde 346
14.3.2 Spreekgrammatica en schrijfgrammatica 349
14.3.3 Manieren van aanbieding: deductief, inductief 351
14.3.4 Vormen van regels 356
14.3.5 Grammaticale vaardigheden: inductievaardigheid, opzoekvaardigheid 358
*14.4 Grammatica oefenen 359
14.4.1 Oefenen: parameters en fasemodel 359
14.4.2 Analyseoefeningen (inductieoefeningen) 363
14.4.3 Vormgerichte oefeningen 366
14.4.4 Inhoudgerichte oefeningen 373
14.4.5 Opzoekoefeningen 374
14.4.6 Transfer en feedback (correctie) 376
14.5 Grammatica toetsen 379
14.5.1 Grammatica apart toetsen 379
14.5.2 Grammatica geïntegreerd toetsen 380

DEEL IV
Kennis van land en samenleving, literatuur

15 Kennis van land en samenleving 385

15.1 Rol van kls 385
15.1.1 Interculturele competentie 386
15.1.2 Wat moet voorop staan: taal of cultuur? 386
15.1.3 Integratie van taalvaardigheidsonderwijs en interculturele vorming 387
15.2 Kennis 388
15.2.1 Keuze 388
15.2.2 Volgorde, opbouw 391
*15.3 Vaardigheden 393
15.3.1 Zoeken 393
15.3.2 Afleiden 393
15.3.3 Verwerken, toepassen 395
15.4 Houdingen 396
15.5 Kls toetsen 398
15.5.1 Doelen en beoordeelbaarheid 398
15.5.2 Constructie van toets en beoordelingsinstrument 400

16 Literatuur 405

16.1 Benaderingen van literatuur en doelen van literatuuronderwijs 405
16.1.1 Historische ontwikkeling 405
16.1.2 Wat is 'literatuur'? 407
16.2 Ordeningsmogelijkheden 408
*16.3 Leeractiviteiten 411
16.4 Literatuur toetsen 414
16.4.1 Doelen en beoordeelbaarheid 414
16.4.2 Constructie van toets en beoordelingsinstrument 416

Literatuurverwijzingen 419

Register 422

* Bij deze hoofdstukken staan op www.coutinho.nl/kwakernaak2 extra voorbeelden van oefeningen uit leergangen voor Duits, Engels, Frans en Spaans.

Voor het lezen

Doelgroepen van dit boek

Dit boek is in eerste instantie bedoeld voor:

- docenten, zowel aankomende als zittende, die les geven in een of meer van de moderne vreemde talen in het regulier voortgezet onderwijs in Nederland aan Nederlandstalige leerlingen, in vmbo, havo en vwo, onder- en bovenbouw;
- leergangauteurs en anderen die meewerken aan de productie van onderwijsleermateriaal voor het vreemdetalenonderwijs in bovengenoemde schooltypes.

Ook andere groepen kunnen op verschillende manieren van dit boek gebruikmaken.

- Voor docenten en anderen die werken in het vreemdetalenonderwijs voor *volwassenen*, is het meeste wat in dit boek staat relevant. Waar het gaat om de belangstelling en het gedrag van leerlingen, heeft dit boek de leeftijdsgroep van twaalf tot achttien jaar op het oog. Wie werkt met leerders van andere leeftijden, moet zelf de eigen leerdersgroep invullen.
- Vreemdetaaldocenten in het *beroepsonderwijs* op mbo- en hbo-niveau worden met dit boek redelijk bediend, zij het dat met de specifieke cultuur en werkomstandigheden van het beroepsonderwijs geen rekening is gehouden.
- Docenten in het *tweetalig onderwijs (CLIL)* kunnen, selectief lezend, leren hoe ze naast de vakinhoud de taalverwervingscomponent passende aandacht kunnen geven.
- *NT2-docenten* kunnen uit dit boek veel nuttige informatie halen, ook al zullen bepaalde passages minder of niet op hun situatie van toepassing zijn.
- *Docenten en taaltrainers aan taleninstituten* en in *bedrijven* zullen nogal eens op passages stuiten die voor hen irrelevant of minder relevant zijn, maar zullen toch een flink deel van hun taken en problemen herkennen.
- Met de *Vlaamse situatie* is geen rekening gehouden. Als lezers in Vlaanderen deze handicap accepteren, heeft dit boek hun toch het nodige te bieden.

FACHBEREICHSBIBLIO UNIV

Mvt, vto

Voor de vreemde talen is de afkorting 'mvt' voor 'moderne vreemde talen' (nog) algemeen gebruikelijk. Voor 'vreemdetalenonderwijs' wordt in dit boek de afkorting 'vto' gebruikt. Daarbij is het voorvoegsel 'moderne' weggelaten. Het modernevreemdetalenonderwijs hoeft zich niet meer zoals vroeger af te zetten tegen het klassieketalenonderwijs.

Onder de mvt worden in dit boek verstaan Duits, Engels, Frans, Italiaans, Russisch, Spaans, en deels ook talen als Turks en Arabisch, namelijk voor zover deze talen onderwezen worden aan Nederlandstaligen. Dit boek gaat niet over moedertaalonderwijs.

In de vaktaal van de vreemdetalendidactiek, de toegepaste taalkunde en aanverwante disciplines wordt in het algemeen een onderscheid gemaakt tussen de aanduidingen 'vreemde taal' en 'tweede taal'. Een 'vreemde taal' is een taal van een ander land dan waarin de leerling (algemener: leerder) woont; een 'tweede taal' is de taal van het land waarin de leerling of leerder van die taal op het moment van leren woont.

In vreemdetalendidactische en toegepasttaalkundige vakliteratuur wordt voor de moedertaal of eerste taal vaak de afkorting 'T1' of 'L1' (Language 1) gebruikt. Een tweede taal én een vreemde taal worden 'T2' of 'L2' genoemd. In dit boek schrijven we 'vreemde taal' of 'doeltaal', of meer specifiek 'Duits/Engels/Frans/...'. Het idee is dat andere doeltalen hier 'bij gedacht' kunnen worden. In zulke gevallen worden de talen in alfabetische volgorde genoemd.

Tweedetaalonderwijs – in Nederland uiteraard Nederlands als tweede taal, afgekort NT2 – lijkt op vto, maar profiteert van het feit dat de leerlingen in een doeltalige omgeving leven, dus ook buiten de les veel met die taal in contact komen. Tegelijkertijd heeft tweedetaalonderwijs vaak als bijzonder probleem dat leerlingen binnen één groep uiteenlopende moedertalen hebben – wat ook weer een voordelige kant heeft, doordat het dan veel natuurlijker is om de doeltaal als onderlinge voertaal te gebruiken. Met deze specifieke voor- en nadelen van het NT2-onderwijs is in dit boek geen rekening gehouden.

De voorbeelden in dit boek komen uit het Duits, Engels en Frans, als zijnde de talen die op dit moment in het voortgezet onderwijs (vmbo, havo, vwo) het meest onderwezen worden.

Methode, leergang

In dit boek wordt de term 'methode' gebruikt in de betekenis van 'aanpak, werkwijze'. In Nederlandse onderwijskringen is 'methode' een gangbare aanduiding voor een samenhangend pakket onderwijsmateriaal voor een langere periode. In dit boek noemen we dat een 'leergang', om misverstanden te vermijden.

Leestips

Het boek hoeft niet per se lineair van voren naar achteren doorgelezen of doorgewerkt te worden. De hoofdstukken 1 t/m 7 (deel I *Achtergronden*) nemen meer afstand van de vto-praktijk dan 8 t/m 16 (de delen II *Vaardigheden*, III *Deelvaardigheden* en IV *Kennis van land en samenleving, literatuur*). Maar de delen en hoofdstukken kunnen los van elkaar worden gelezen. Wel is hoofdstuk 1 *Belangrijke begrippen* nuttig als eerste instap.

Verwijzingen tussen hoofdstukken komen voor. Hier en daar komen herhalingen en overlap voor, om al te veel heen- en terugbladeren te voorkomen. Hoewel dus de hoofdstukken door elkaar gelezen (en herlezen) kunnen worden, is op een paar punten een volgorde aan te raden. De hoofdstukken 8 *Leesvaardigheid* en 9 *Luistervaardigheid* zijn volgens hetzelfde stramien opgezet. Niet voor niets staat leesvaardigheid voorop. De didactiek daarvoor is een stuk verder ontwikkeld dan die voor de luistervaardigheid. Vrijwel iedere (beginnende) docent heeft in zijn voorgeschiedenis als leerling en student meer leesvaardigheid dan luistervaardigheid gehad. Daarom is hoofdstuk 8 *Leesvaardigheid* een goede instap voor hoofdstuk 9 *Luistervaardigheid*. In iets mindere mate geldt hetzelfde voor de hoofdstukken 10 *Schrijfvaardigheid* en 11 *Gespreks- en spreekvaardigheid*.

Doel van het boek: professionalisering van vreemdetaaldocenten

Een traditionele didactische opvatting wil dat je eerst systematisch de theorie moet doorwerken, om pas daarna aan de praktijk te kunnen beginnen. Maar zo werkt het niet. Aan veel theorie kom je pas toe als je flink wat praktijk achter de rug hebt. Wie wil leren voetballen, volgt ook niet eerst een theoretische cursus voor de eerste trap tegen een bal. Praktijkervaringen (observaties, simulatielessen, echte lessen) hand in hand met analyse en theoretische verdieping: zo werkt het 't best. Dat betekent: praktisch bezig zijn met vto, en daarbij dit boek selectief lezen, gedoseerd lezen, en vooral ook herlezen. Wat eerst nog abstracte theorie was die je nergens aan kon ophangen, valt pas later, bij herlezing, op z'n plaats – omdat je inmiddels ervaringen hebt opgedaan en analytisch 'onder de oppervlakte' hebt leren kijken en denken.

Wie voor het eerst gaat lesgeven in een vreemde taal, werpt zich doorgaans niet meteen op diepgaande analyses van vreemdetaalleerprocessen, maar is aanvankelijk het hardst bezig met heel elementaire dingen in de omgang met de klas, vooral de orde natuurlijk. Over dit laatste gaat het in dit boek niet. Ook de praktische lesplanning en -uitvoering, met de leergang als voornaamste leidraad, worden in dit boek niet behandeld. Dat gaat beter in een cursus, met een vakdidactiekdocent, andere leraren in opleiding en/of een coach.

Dit boek kan (en wil) docenten, beginnende en ervaren, helpen om zelfstandiger en kritischer om te gaan met leergangen, om zelf beter (aanvullend

of vervangend) onderwijsmateriaal te zoeken of te maken en om beter beslagen ten ijs te komen als het gaat om het maken van een eigen programma en het kiezen van een leergang daarbij. Een beetje abstract uitgedrukt: het doel is *professionalisering van vreemdetaaldocenten.*

Eigenlijk zou elke docent zijn complete programma zelf moeten kunnen opzetten en alle leermateriaal maken. Maar daar heb je de tijd niet voor. Dat is in feite ook specialistenwerk, waartoe niet elke vreemdetaaldocent in staat is en in staat hoeft te zijn. Vaak gaat het andersom, zeker bij beginners: je kiest een leergang, en die verklaar je tot jouw programma. Je neemt de leergang als een gegeven en probeert daarmee te werken – dat is al moeilijk genoeg. Maar na het allereerste begin mag van een vreemdetaaldocent meer gevraagd worden: een eigen, genuanceerde en gedifferentieerde visie op wat vto is, hoe dat onderwijs het best aangepakt kan worden en welk materiaal daarvoor meer of juist minder geschikt is. Zoals de vreemdetaaldocent van zijn automonteur, belastingadviseur en dokter verwacht dat ze hun vakkennis en -vaardigheden bijhouden en verdiepen, zo mag dit ook van een vreemdetaaldocent worden verwacht.

Standpunt in het debat over vreemdetalendidactiek

Op www.coutinho.nl staat onder de kop *Verder lezen* een lijst met aanbevolen publicaties over vreemdetalendidactiek en taalverwervingsonderzoek, voor iedereen die zich verder wil verdiepen en vormen. In de tekst van dit boek blijven verwijzingen naar andere publicaties beperkt tot passages waarin specifieke gedachtegangen of onderzoeksresultaten van andere auteurs worden geparafraseerd of samengevat. De gegevens van die andere publicaties zijn achter in dit boek te vinden onder de kop *Literatuurverwijzingen.*

De vreemdetalendidactiek is een publiek domein, waarin consensus en divergerende meningen een bont en voor de beginner vaak verwarrend geheel vormen. Dit boek is geen compilatie van alles wat anderen over vreemdetalendidactiek geschreven hebben. Het wil een samenhangende inleiding in dat kennisgebied zijn, in de eigen woorden en de eigen stijl van de auteur. Die heeft zijn kennisbouwsel zelf geconstrueerd uit wat hij in een ruim dertigjarige beroepspraktijk als vreemdetalendidacticus aan inzichten tegengekomen is. Maar daarmee is het natuurlijk niet opgetrokken uit louter eigen ideeën.

Dit boek gaat uit van de praktijk van het vto in het Nederlandse voortgezet onderwijs, zoals die op het moment van schrijven ongeveer is. Het boek is niet onpartijdig en staat niet neutraal of alleen positief tegenover dat vto. Op bepaalde punten is het ook kritisch en probeert het richtingen aan te wijzen waarin het vto zich kan gaan ontwikkelen of zou moeten ontwikkelen. Dat soort visies zijn natuurlijk geen wetten van Meden en Perzen, maar uitdagingen tot discussie en eigen positiebepaling. In de suggesties voor opdrachten bij dit boek op www.coutinho.nl wordt daartoe vaak uitgenodigd.

Ondanks deze aandacht voor vernieuwing kijkt dit boek niet alleen maar vooruit. Beginnende docenten zijn niet primair geïnteresseerd in en gebaat bij voorhoedediscussies. Zij willen en moeten aansluiten bij de heersende praktijk. Die is historisch gegroeid, en in dat groeiproces zijn veel ervaring en knowhow ontwikkeld die het waard zijn om doorgegeven te worden.

Dit boek ziet vreemdetalenonderwijs als een vak met geschiedenis én met toekomst.